

Domokos Johanna

Az antropocén és a performatív tudomány

Példák a Bielefeldi Egyetemről

Absztrakt

Ez a tanulmány azt vizsgálja, hogy a teatralitás és a performativitás, valamint dramapedagógia hogyan játszott szerepet a Bielefeldi Interdiszciplináris Kutatási Központ (Zentrum für interdisziplinäre Forschung / ZIF) és a hozzá kapcsolódó Bielefeldi Egyetem egyes kutatási és oktatási programjaiban. Ezen intézmények performatív tevékenységeire való heurisztikus kitekintés után az antropocén kihívásaival foglalkozó tevékenységek kerülnek a bemutatásra. A témához belső és külső nézőpontok felhasználásával a tanulmány központi részei egy performatív tudományi egyetemi szeminárium felépítését, valamint azt a metszéspontot vizsgálják, ahol a művészet és a tudomány produktívan találkozik egymással egy egyetemi keret között.

Kulcsszavak: teatralitás, performativitás, dramapedagógia, antropocén esztétika, katasztrófa, megelevenítés és/vagy egyetemi előadás

10.56044/UA.2023.1.6

Bevezetés

A digitális átállás és az információs forradalom, illetve a közösségi hálózatok Bár a tudományokra elsődlegesen nem úgy gondolunk, mint performatív médiumokra, a tudományok bemutatásának, közvetítésének és befogadásának esztétikája mindig is fontos szerepet játszott. A művészetekhez hasonlóan a tudományok is közvetlen kapcsolatban vannak a valósággal, amelyben pozitív változásokat akarnak előidézni. Látókörünket nemcsak szellemileg, hanem érzelmileg is tágítani akarják. Míg a művészetek esztétikailag holisztikus módon közvetítik tárgyukat, addig a tudomány tárgya megértésére és strukturálására alapoz. Ugyanakkor a művészeteket a fogalmi és absztrakt formák is érdeklik, míg a tudományt az esztétikai megnyilvánulás maximalizálása is foglalkoztatja. Az elmúlt évtizedek Ted Talks, Tedx rendezvényei, a 2005 óta zajló FameLab fórum vagy a világszerte szervezett Science slam versenyek csak néhány globális példával szolgálnak arra, hogy a tudomány egyre inkább performatívá válik. Az, hogy a tudományok fokozatosan megnyílnak a tudás reprezentációjának érzékszervi-fizikai dimenziója felé, azt mutatja, hogy a rendkívül összetett rendszereket ritkán lehet másképp megérteni. A tudományok népszerűsítése a „performatív tudomány” sajátos prezentációs médiumának kialakulását is magával hozta, amely „a tudományokon belül nagymértékben olyan koncepciók kidolgozását jelenti, amelyek nyitottak a művészeti és humán tudományok módszereire felé és viszont”. (H. Diebner–I. Hinterwaldner 2006, 34).

Ez a tanulmány a téma megvilágításának belső és külső perspektíváit egyaránt alkalmazza, betekintést nyújtva a performatív tudományról szóló egyetemi szemináriumba, amelyet egy végzős PhD-hallgató kolléga (Frank Oberzaucher) és e tanulmány szerzője (Dr. habil. Domokos Johanna) együtt vezetett, valamint a szeminárium tágabb kontextusába, oda, ahol a művészet és a tudomány egyetemi keretek között találkozik. A performanszsorozattal záruló szeminárium keretében az antropocénról diákokkal történő elmélkedés lehetőséget adott arra, hogy ne csak az erőforrások szűkösségéről és bolygónk ökológiai kihívásairól szóló információkat közvetítsük, hanem hogy mindezen ismereteket a diákok művészeti formákon keresztül szintetizálják is. Tehát a tudomány analitikus képessége a művészetek performatív képességével párosult, amely az előadó diákok és közönségük számára nemcsak e sürgető téma analitikus megértését, hanem érzelmi belsővé válását is jelentette. A nyilvános térben (a Bielefeldi Egyetem főépületének nagy előcsarnokában) előadott performansz

és tudományos bemutató összekapcsolása „interszjektív tereket nyit meg a gondolkodás és a cselekvés számára, ahol a kutatási eredmény egyfajta eseményként jelenik meg” (Haas 2017).

Színház, performansz és az antropocén a Bielefeldi Egyetemen

Az 1960-as évek vége felé „reform” kutatási, oktatási és kísérleti intézményként alapított Bielefeldi Egyetem helyet adott az európai kontinens első interdiszciplináris kutatóközpontjának (ZIF), valamint a *Labor Schule* és az *Oberstufen Kolleg* révén a németországi viszonylatban úttörő jellegű, egyetem előtti alternatív oktatásnak. A Bielefeldi Egyetem négy évtizedes együttműködésre tekint vissza a *Theaterlaborral* (amelyet 1983-ban Jerzy Grotowski, Eugenio Barba és az alapító Siegmund Schröder kezdeményezett). A további művészeti és kulturális tevékenységek elősegítésére 2003-ban létrejött a Bielefeldi Egyetem Esztétikai Központja, amely saját weboldala szerint: „egyrészt az egyes feladatok és projektek menedzselésére szolgáló szolgáltató központ, másrészt az egyetem esztétikai elkötelezettségének és kulturális identitásának koncepcionális átgondolására és továbbfejlesztésére szolgáló hely.”¹ (saját ford.). Az Esztétikai Központ jelenleg egy sor hallgatói és oktatói színházi csoportnak ad otthont. Ilyen például a *Compagnie Charivari*, az *English Drama Group* (Angol Drámacsoport), a *Theater Cocuyo*, a *THTR* és a *Live-Hörspiele und Theater* csoport, a *FemBäm* bohócszínház, vagy az *5..4..3..2..1 und los!*, a *Knall auf Fall* és a *Skuub* improvizációs színház. Az Esztétikai Központ támogatja az egyes egyetemi polgárok projekteit, emellett rendszeresen szervez koncerteket, kiállításokat, felolvasásokat és fesztiválokat. Ilyen például a *Nacht fer Klänge* (a Hangok éjszakája), a *Lesenacht* (a Felolvasás éjszakája) és a nemrég indult *Wissenschaft trifft Kunst* (A tudomány találkozása a művészettel) fesztivál.

Mivel ez a tanulmány a Bielefeldi Egyetemen az antropocénról (a bolygónk előtt álló ökológiai kihívásokról) folytatott gondolkodással összefüggő oktatási és kutatási események drámapedagógiai elemeit vizsgálja, érdemes az oktatási és kutatási témákat is figyelembe venni. Az antropocén történelméről, kultúrájáról, környezetéről, művészetéről és tudásáról való gondolkodás nemcsak

¹ <https://www.uni-bielefeld.de/uni/kultur-veranstaltungen/kultur/ueberuns/> Megtekintve 2023. január 7-én.

különböző kurzusok² témája volt, hanem több, az egyetemen belül és a ZIF-ben nemzetközileg szervezett kutatócsoporté is (pl. *Katasztrófakommunikáció*, Kutatócsoporté 2010–2011, vagy a jelenlegi *Vulkánok, klíma és történelem* kutatási kooperációs csoporté 2021–2024). A meghívott előadók közül emlékezzünk Norbert Rost³ 2015-ös előadására, vagy a globális *Transition Town* mozgalom alapítójának, Rob Hopkinsnak a 2017-es előadására.

Ha figyelmünket leszűkítjük a tanítással, drámapedagógiával és az antropocénnel kapcsolatos eseményekre, akkor Susanne Horstman (DAF/DAZ) 2011 óta indított kurzusai, vagy Frank Oberzaucher és Eva Maria Gauss performatív egyetemi előadásai (2008–2012 körül) kiváló példákat szolgáltatnak. A hallgatók és oktatók kutatási és művészeti publikációi közül említsük meg Tzveta Sofronieva *Anthroposzene* című többnyelvű verseskötetét (a *hochroth Bielefeld* diákcsoport kiadása, 2017) és Domokos Johanna professzor *KataStrophe* című tudományos-költői kísérletező kötetét: (Aphaia Verlag, 2016).

Természetesen még számos projekt körvonalazódott, de több közülük csupán terv maradt. Az egyik ilyen volt Tzveta Sofronieva, fizikus és Chamisso-díjas költő *Az antropocén esztétikája* című kurzusának terve⁴, amelynek a tervek sze-

2 Pl. Domokos Johanna Bevezetés az *ökokritikába* című kurzusa 2013 nyári félévében a Nyelv- és Irodalomtudományi Karon; Dr. B. Simon Zoltán *A történelem vége – és ami utána következik* című kurzusa 2017 nyári félévében a Történettudományi Tanszéken, valamint számos önálló tanulmány, mint például Markus Pahmeier Adalbert Stiferről szóló doktori értekezése, Marcus Kracht *Wiederentdeckung der Demut* (Az alázat úrfelfedezése) c. online kézírata az antropocén korszak kihívásairól (Demut, *handbuch.pdf* (uni-bielefeld.de), valamint Sebastian Schönbeck ökokritikáról és zoopoetikáról szóló tanulmányai.

3 Norbert Rost: *Ölpreisabsturz: Alles wieder gut?*, <http://www.whomes.uni-bielefeld.de/mkracht/vortraege/rost-vortrag.html> Megtekintve 2023. április 3-án.

4 Kurzusához Tzveta Sofronieva a következő szillabuszt fogalmazta meg: „Az antropocén esztétikája című javasolt workshop során a diákok az antropocén fogalmáról és annak implikációiról elmélkednek, valamint irodalmi installációkat készítenek (a hallgatók a saját maguk által írt irodalmi szövegekből, illetve a szerző által a saját irodalmi műveiből rendelkezésre bocsátott szövegek felhasználásával alkotnak képeket és tárgyakat), amelyek az emberi lassú erőszakhoz, a hiperteljesítményhez, az életfenntartó feltételek erodálódásával járó kétségbeesésből eredő társadalmi konfliktusokhoz és a vizsgálatodáshoz kapcsolódnak.

A narratívát, a képzeletet, a művészi képességeket és az analitikus tisztánlátást konstruktív kritikában kell egyesíteni, és képekké kell alakítani az exponenciális, névtelen és a média látványosságára épülő, képvezérelt világunk iránt teljesen közömbös veszélyt. Ugyanakkor ne szolgáljanak hamis álvallásos terminológiával. A túlprezentált látható erőszak, valamint a látható és láthatatlan politikája érdekelni fog minket. Mit kínál az antropocén keretként annak érdekében, hogy a művészetben és az irodalmon keresztül leleplezzük?

Különböző témákat fogunk tárgyalni, hogy végül az egyikre koncentrálhassunk. Sötét anyag, radioaktivitás, az égbolt, a víz... Az égbolt mint téma például narratívák és képek sokaságát hordozza: időjárás jelenségek, madarak és méhek, bolygók és csillagok, űrhajósok és földönkívüliek, isten és sötét anyag, fény és Ikarosz mítosza, drónok és bombák, repülőgépek és internet, GPS és így tovább. Különböző anyagokat fogunk használni, sokat fogunk beszélgetni.

rint Domokos Johanna adott volna otthont a Bielefeldi Egyetemen. Workshopja azonban már más európai és amerikai egyetemeken (pl. a Dijoni Egyetemen és az amerikai MIT-n) sikeresen megvalósult. Az előadóművészetek, az antropocén időszak és a tudomány metszéspontjáról az egyik legösszetettebb leírást Sofroniev adta az *antroposzcéna* szó megalkotásával. Fogalmát először a német (+többnyelvű) *Anthroposzene* című kiadványában határozta meg. Ezt dolgozta át Sofronieva a legújabb angol nyelvű kiadásához, amely a *Multiverse* (2021) című verseskötetében jelent meg. Az alábbiakban az utóbbi kiadványból idézzük a definícióját:

Antroposzcéna: főnév. A jelenlegi korszakra javasolt kifejezés (az antropocénról szóló első eszmecsere idejétől kezdődően máig), amelynek során az emberiség kezd saját én-performanciájának tudatára ébredni.

Definíciók:

1. Az erősen önreflektív és teljesen összekapcsolt, félművelt emberiség hier-performatív, kvantitatív, technológia- és multiverzum-központú, képezérelt időszaka.
2. Az emberiség fokozott magamutogatásának időszaka a késő holocén során.
3. Az emberiség és a Föld között zajló szembetűnő folyamat. Balesetek, botrányok, az emberek és a bolygó közötti zajos birkózás, amelyek az életfeltételek erodálódása miatti kétségbeesésből fakadnak...
4. Különleges helyszínek a Naprendszerben, ahol az élőlények – gondolkodni, beszélni és társadalmi életet élni képes lények – színházi előadását játsszák.
5. Epizódok az isteni egyetemes műalkotásban a láthatatlanság politikáját leleplező cselekménnyel.
6. Heves önmarcangolások.
7. Az ár, az emberi érték kifejezése, amely a veszteségektől, a nyereségtől és a természetbe való beavatkozástól függ.

Erwin Schrödinger Max Bornnal folytatott levelezésében rámutat arra, hogy az új fogalmak terminológiájához megfelelő döntéseket kell hozni. Azt is írja, hogy amikor fizikusként azért támadják, hogy egyszerre nagyon forradalmár és nagyon reakciós, akkor inkább egyszerűen „vernünftig”-nek nevezi magát, és ez a szó egyszerre jelent „értelmes”-t és „ésszerű”-t is. Az antropocénnel kapcsolatban gyakorolni fogjuk, hogy értelmesek és ésszerűek is legyünk.”

8. Olyan pszichológiai állapot, amelyben az ember megszállottan fél, és menekülésképpen ismét abba a hitbe ringatja magát, hogy ő a világegyetem központja és a világ teremtésének célja; ez azonban nem akadályozza meg abban, hogy nagyobb mértékben pusztítson, mint teremtsen. Ezt az antropocentrizmus tudománytalan, vallással és idealizmussal összefüggő doktrínája idézte elő.

A szó etimológiája: az *anthro*- és *-scene* szóból létrejött szóösszetétel; ógörög (*anthrōpos*) = ember, előtag, az embert jelentő összetételek kulcsszava; latin *scaena*, *scena* = helyszín, ógörög *σκηνή* (*skēnē*) = sátor, kunyhó
Első ismert előfordulás: Tzveta Sofronieva, Hochroth, 2017. március
Deutsch: *Anthroposzene*, *die*, Wortart: Substantiv, feminin, Worttrennung: An|thro|po|sze|ne
Aussprache: [antropo'stʃe:nə]
Synonym: Anthropozähne
български: антропоцена, антропосцена (цената и сцената на човека).

Sofronieva szellemes, olykor ironikus vagy szkeptikus, de költői módon optimista antropozscénadefiníciója jól mutatja társadalmi-politikai-földtörténeti korszakunk multidiszciplináris és sokművészeti megközelítéseit (lásd az első nyolc definíciót). Ebben a szótárszerű bejegyzésben szerepel egy másik, Sofronieva által alkotott szó, az *Anthropozähne*. Az *Anthroposzene* összetett szónak ez a homonimája ugyanazt az előtagot tartalmazza, de utótagja a „fog” jelentésű szó (németül: egyes sz. *Zahn*, többes sz. *Zähne*), felidézve azt az emberekben megjelenő állatias agressziót, amelyet ennek a korszaknak a velejárója. Amióta Sofronieva 2009-ben a többnyelvű irodalomról szóló kurzus⁵ vendég-előadója volt, a Bielefeldi Egyetemen rendszeresen tart a tudomány és a (többnyelvű) művészet határterületéről szóló innovatív és ökokritikus vendégelőadásokat, könyvbemutatókat és installációkat. A hallgatókkal és oktatókkal folytatott nyílt beszélgetések során gyakran kerültek szóba az antropocén és a művészetek kérdései.

5 A Sofronievával kapcsolatos más eseményekről a következő, 2015-ös és 2017-es blogbejegyzésekben lehet olvasni: *Fachsprachenzentrum BLOG: Tzveta Sofronia - Lesung (uni-bielefeld.de)*, *Fachsprachenzentrum BLOG: Lyrik polyglott - 5. Juli - 18 Uhr (uni-bielefeld.de)*. Megtekintve 2023. április 3-án.

A fenti példákat – amelyek témánk nagyon előzetes körülményeire szolgáltak – egy, az antropocént tematizáló, a Bielefeldi Egyetem előcsarnokában tartott négyórás előadás rövid leírása követi. Ezt a performanszt a 2011/2012-es tanévi téli félévében tartott *Katasztrófa* című performatív tudománnyal foglalkozó kurzus hallgatói készítették Frank Oberzaucher és Domokos Johanna irányításával⁶.

A kurzus felépítése

Ahogy az egyetem honlapján található kurzusleírás is ismerteti⁷, ez a kurzus az irodalom (tudomány) és a szociológia vizsgálatát tűzte ki célul a performansz szemszögéből. A kurzussal párhuzamosan működött a ZIF „Kommunikáló katasztrófa” nemzetközi kutatócsoportja, és a kurzus egyik oktatója (Frank Oberzaucher) egyben a kutatócsoport tagja is volt. Domokos és Oberzaucher együttműködése néhány évvel korábban kezdődött, amikor Domokos a ZIF egy másik, a szakmai cselekvések episztemikus gyakorlatával foglalkozó (Case/Der Fall, Jörg Bergmann és Ulrich Dausendschön-Guy által vezetett) kutatócsoportjának művész tagja volt. A kutatócsoport 2009 szeptemberében tartott konferenciázó rendezvényének előadására Domokos Oberzauchert közreműködésre kérte fel. Frank Oberzaucher szociológiai PhD-tanulmányai mellett abban az időben különböző színházi társulatokban (pl. a bielefeldi *Theaterlaborban*) tevékenykedett.

A jelen kurzus interdiszciplináris betekintést nyújtott az antropocén kommunikációjába (a fogalom akkoriban még csak érintőlegesen fordult elő), az irodalomtudomány és a szociológia új irányzatainak alapos vizsgálatával, beleértve (1) az irodalmi és tudományos szövegeket és a plurimedialis előadást, (2) a katasztrófák színrevitelét és teatralitását, (3) a rítusokkal, szertartásokkal és más cselekvési sémákkal való rokonságot, (4) az elmondástól a megmutatásig vagy a hivalkodásig, (5) az „előadó” és a „közönség” közötti aktív-paszszív viszony összekeveredését. A kurzusra beiratkozott tizenkét hallgatót arra kértük, hogy kísérletezzenek az antropocén különböző vonatkozásairól szóló irodalmi és újságírói szövegekkel, a katasztrófák színjátszási lehetőségeivel és színrevitelének módszereivel, és így fedezzék fel a művészet, a tudomány és

⁶ A kurzus német címe és kódja: 239624 „Disaster”: Literatur- und Sozialwissenschaft unter der Perspektive von Performance (S) (WiSe 2011/2012)

⁷ Universität Bielefeld. <https://ekvv.uni-bielefeld.de/> Megtekintve 2023. január 7-én.

az antropocén metszéspontjait. A kurzus résztvevői lehetőséget kaptak arra is, hogy találkozzanak a téma előadóművészeivel és kutatóival. A kurzus központi elemei a szövegelemzés, a testmunka, a tárgyakkal való improvizációk és a térbeli díszletek voltak. A korábbi kreatív kísérleteket (pl. írás, színházi nevelés, film, zene) szívesen fogadtuk, de nem volt kötelező, és valójában a diákok több mint fele már részt vett különböző színházi előadásokban. További követelmény volt az órákon való rendszeres részvétel, valamint a záró előadáson a *Pecha-Kucha*- vagy az *Ignite*-prezentációkban való részvétel is.

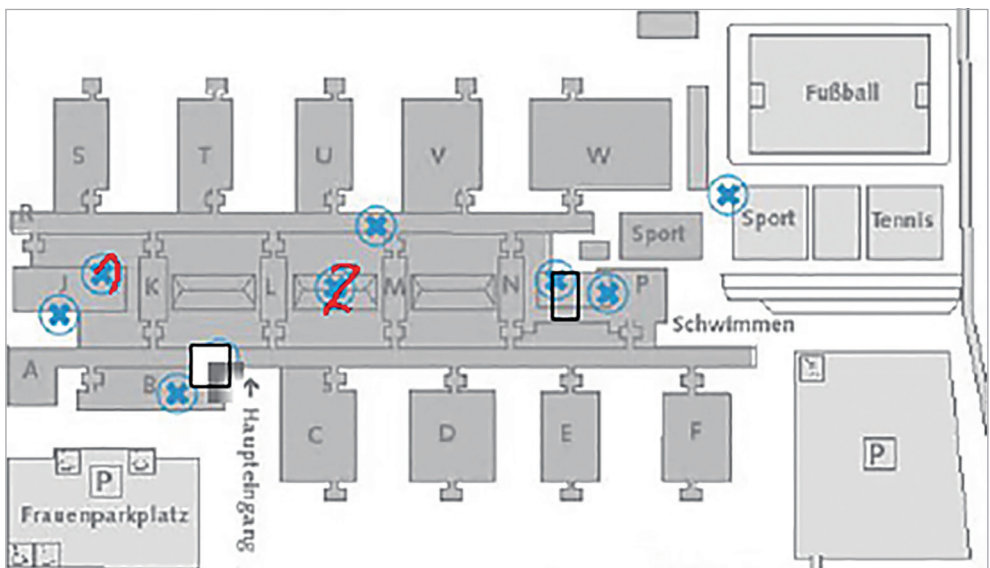
Az első kétórás bevezető megbeszélésen az előkészítő szakasz szerkezetét és az előadás alapkoncepcióját vázoltuk fel. Ezután a résztvevő diákok és az oktatók három egymást követő pénteken hat órán keresztül találkoztak. Az első blokk egység általános bevezetést adott az előadás-performansz módszereibe és az alapvető testmunkatechnikákba. Az egyik hallgató elméleti és gyakorlati bevezetést adott Augus Boal utcaszínházáról, Jan Hagens, a Harvard Egyetem vendégkutatója pedig a beszédaktus és a performativitás elméletébe nyújtott bevezetőt. A diákok felvázolták Pecha Kucha-prezentációikat, amelyeket később a performansz 0. állomásba (fókusz: általános kérdések) és 1. állomásába (fókusz: a jelenlegi kihívásokhoz vezető múltbeli események) terveztek beépíteni. A második blokk Kleist *Erdbeeben in Chili* (Földrengés Chilében) című művének értelmezésével foglalkozott. A regény szoros olvasása során a földrengés társadalmi manifesztációja és időbeli dimenziója kapott hangsúlyt. Bizonyos motívumokat a Frank Oberzaucher által vezetett walk-actekbe és láthatatlan színházi performatív akciókba helyeztünk (pl. körmenet). Ötletgyűjtésre került sor a 2. állomáson megvalósítandó akciókhoz (fókusz: az antropocén jelen eseményei) és körvonalazódtak az állomásokat összekötő mozgásakciók (a 0., 1., 2. és 3. állomás között, valamint vissza a 0. állomáshoz). Az utolsó blokk egységben kapott helyet Prof. Marcus Kracht előadása, amelyet ötletgyűjtés követett, arról, hogy hogyan lehet az elhangzott előadást a performansz utolsó állomásán (3. állomás, fókusz: jövőbeli cselekvések) megvalósuló tudományos előadás-performansszá átalakítani. A színházi gyakorlatokba időhurok, time-lapse technikák, valamint a közönséggel való jövőbeli kommunikációt szolgáló személyes gyakorlatok is beépültek. A szemináriumi egységek során mind a négy performatív tárgy, terület, kellék és akció együttesen egy szöveggönyvben körvonalazódott, amelyet az esemény forgatókönyveként használtunk. Az alábbiakban röviden ismertetjük az előadási folyamatot, de néhány konkrét pillanatra vonatkozóan az utasítást lábjegyzetben idézünk. Az egész folyamatot

videó- és fotóanyag formájában is dokumentáltuk, ami fontos szerepet játszott a személyes és kollektív értékelésben az utómegbeszélés során.

A performansz helyszínei, akciói, áthidaló aktusai

A Bielefeldi Egyetem egy több száz méter hosszú és kb. 20 m magas közösségi tér, egy folyosó köré épült, ahol üzletek (bankok, posta, könyvesbolt, biobolt stb.) és kávézók találhatóak. Ez a fő tér, amelyen a hallgatóknak, az összes intézet oktatóinak és az egyetem minden más alkalmazottjának át kell haladnia, hogy eljusson a szemináriumi termekbe, irodákba, könyvtárakba vagy az étkezdébe („Menza”). Előadásunk, amely tizenkét fehérbe öltözött embert vonultatott fel (fele fehér eldobható overallban), négy fő fellépőhelyen zajlott ebben a fedett térben. Az eseményt 60 plakát hirdette az egyetem számos folyosóján, és az egyes jelenetek díszleteinek felépítése már az előadás előtti reggelen megtörtént.

A következő sorokban röviden vázoljuk e jelenetek helyét, idejét és tartalmát. Mindegyik jelenetnek volt három felelős diákja, akiknek az volt a feladatuk, hogy előzetesen előkészítsék a helyszínt, gondoskodjanak a szükséges kellékekről, és utána kitakarítsák a teret.

A fenti térkép kezdő, 0. JELENETE (a UNIQ-nál) volt a kiindulási hely, ahol fehér-fekete ovális textil válaszfalat alkalmaztunk, nagybetűs *Performing Science* felirattal. Ez a válaszfal volt a negyedik fal a hallgatók öt *Pecha Kucha*-előadásához, amelyeket az előadást követő órákban lejátszott videóanyagok⁸ követték (az egyetem folyosójának más részein lévő helyszínekkel). Ez a tér arra szólított, hogy felkeltse az arra járó egyetemi polgárok érdeklődését az antropocén témái iránt, és arra invitálja őket, hogy kövessék utazásunkat a téma múltjába, jelenébe és jövőjébe.

Az 1. SZÍNHÁZ tematikus középpontjában a katasztrófa első jelei álltak (a jelenet címe: „A katasztrófa előtt”). A 0. jelenetből lassú, pánikszzerű mozdulatokkal indulva, amelyek a gyorsan emelkedő árhullám elöl való menekülésre emlékeztetnek, az előadócsoport az akkori bank, nevezetesen a *Sparkasse* irodája elé érkezett.

A fehér és fekete ovális válaszfalak között elhelyezett két *Pecha Kucha*-előadást a folyosón a *Plant a Planet* (Ültess egy bolygót) című előadás követte, amely egy installációt hagyott hátra a következő órákra. Ez a jelenet 30 percet vett igénybe.

Körmenet formájában elindulva, a fehér ovális válaszfalat mennyezetként, a fekete válaszfalat pedig holttestként felhasználva a csoport a Frank Oberzaucher által liturgiaként előnekelt rövid katasztrófameghatározásokat ismételte kántálva⁹.

A 2. SZÍN témája a „Katasztrófában” volt, és az akkori könyvesbolt előtt volt elhelyezve. Az esemény itt egy 20 perces ebédperformanszal kezdődött, amikor a résztvevők mindenféle technikai eszköz segítségével fogyasztották el ebédjüket¹⁰.

8 1. film: Johanna Domokos: *Katastrophe Bacchus* (10'') – 2. film: *The Sunken City: Rebuilding Post-Katrina New Orleans*, von Marline Otte und Laszlo Fulop (30'') – 3. film: Előadás-performansz: Johanna Domokos–Pedro Tivadar: *In (k)einem Fall: eine Performance*, ZIF, (10'')

9 „Körmenet a 2. színhez: fehér vászon alkotja a tetőt (a katolikus Corpus Christi körmenetekhez hasonlóan). Jan, Kai, Stefanie, Philip tartják a fehér anyagot, Hannah, Lena, Tabea felsorakoznak. A fekete ovális szolgál holttestként, és Johanna és Janina viszi (ha ekkorra már megérkezik), Frank vezeti a körmenetben résztvevő csoportot, és felolvassa a katasztrófák rövid definícióit, amelyeket a csoport refrénként megismétel.”

10 E performansz vázlatában a következő utasítások szerepeltek: „20 perc EBÉD szemmaszkban, védőruhában, fehér kesztyűben és lehetőleg technikai eszközökkel (evőeszközök helyett). Fontos: legyenek előtérben: rövid szünetet tartva, de mégis szép képet alkotva – csoportként megvárva, amíg mindenki elkészül az étellel, csoportként egyszerre kezdve és befejezve, csoportként cselekedve (figyeljetek a csoportos impulzusra). Úgy használjuk az eszközt, mintha mindig ezzel a (furcsa) eszközzel ennénk. Ha szeretné, maradj csendben, és nagy elragadtatással boncolgasd szét ezt a csodálatos ételt. Kellékek: 2 asztal, 12 szék, 1 kerékpár, 1 pad és a saját ebéded.”

Ebben a szakaszban a diákok három performansa a katasztrófában részt vevő tárgyak történeteire koncentrált. Ebben a félórás előadásidőben ismét több száz elhaladó diák nemcsak „részt vett”, hanem többen meg is álltak, hogy végignézzék az előadást, vagy közreműködjenek benne. Ennek az egységnek a végén az előadócsoport valós és elképzelt közlekedési eszközökkel közlekedett a 2. színből a 3. színbe. A földön heverő kerékpárok és az emberalakok fehér krétával felvázolt körvonalai körül gyermekeknek való kis(bobby) autók köröztek.

A 3. jelenet témája a következő volt: „Újjászületés egy katasztrófa után”. Két, egyenként 4 hallgatóból álló formációval zajlott¹¹ a Westend Café előtti területen, egy pódiumon Marcus Kracht professzor (Nyelv- és Irodalomtudományi Kar) 20 perces tudományos előadás-performanszt tartott, miközben fehér kavicsokat dobált egy tál vízbe. A közönség az előadás emelvénye körül állt.

A tudományos előadás után az előadócsoport táncsorba állt. Kézen fogva, ismétlődő lépésekkel (kettő előre, egy hátra), kazettás magnóról játszották le a *Dies Irae* gregorián éneket. Így jutott vissza a csoport és a csatlakozó diákok a 0. jelenethez, ahol az egész történet kezdődött.

Összegzés

Az antropocén főbb témáit körüljáró performanszesemény aktív alakításával az egyetemi tanulmányok és kutatások, valamint azok kommunikációja többnek mutatkozott, mint pusztán a tudás terjesztésének interszjektív, életvívégi tevékenysége. A szeminárium előkészítő szakaszában közösen megtervez-tük, hogyan lehet a művészi performansz segítségével tudatosítani bennünk a minket körülvevő fizikai és mentális-lelki világ kihívásait. A következő fázisban, vagyis a performansz folyamatában az előadó hallgatók és az arra járók is egy teljesen más interszjektív horizontot tapasztalnak meg, mint a szokásos szemináriumokon. Az utólagos megbeszélésen egy didaktikusan irányított beszélgetésen keresztül közös nyelvészeti reflexióra került sor. A mi ese-

¹¹ A performansz vázlatában szereplő utasítások: „Az 1. csoport felsorakozik, Lena mutatja a mozdulatokat: fordítsuk a fejet – jobbra, balra, fel és le, majd adjuk hozzá a kezeket, hajtsuk a fejünket a bal kezünkbe. Fontos: Lena dönti el, hogy mit kell csinálni, a többiek feladata, hogy kövessék az ő mozdulatait. A 2. csoport leül a színpad jobb oldala mellé, és lassan a színpad hátsó része felé sétál, a következő mozdulatokat variálva: keresztet vet, órára néz, ásít, vonatozik, csend – majd visszazsalad és leül. Fontos: Stefanie dönti el, hogy mit csinál, a többiek feladata, hogy kövessék az ő mozdulatait.”

tünk is bizonyította azt, amit a fent idézett Haas 2017-ben a következőképpen fogalmazott meg: „A tudást többé nem reprezentatív, statikus konstrukcióként kell értelmezni, hanem inkább egy interszjektív tapasztalat eseményformájaként.” (saját ford.) Az antropocén korszakot értékelő tudományos adatok művészi ábrázolása lehetővé teszi továbbá, hogy ne csak száraz, hanem olyan élő adatokat közvetítsünk, amelyek megérintik az emberek elméjét és szívét.

Felhasznált irodalom

- Bergmann, Jörg R., Ulrich Dausendschön-Gay and Frank Oberzaucher. szerk. 2014. „Der Fall”: *Studien zur epistemischen Praxis professionellen Handelns*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Diebner, Hans és Inga Hinterwaldner. 2006. „Performative Science.” In Hans Diebner: *Performative Science and Beyond*, 20-35. Vienna: Springer.
https://doi.org/10.1007/3-211-38211-9_1
- Domokos Johanna. 2023. „Von der Übersetzung zum Buch. Einblicke in die Arbeit des Bielefelder Übersetzungslabors.” In *Forschendes Lernen in der interkulturellen Germanistik*, szerkesztette Julija Boguna, Ewald Reuter, Gesine Lenore Schiewer, 67-92. Bielefeld: Transcript Verlag. <https://doi.org/10.14361/9783839468456-005>
- Domokos Johanna. 2016. *Katastrophe*. Berlin: Aphaia Verlag.
- Fakhrkonandeh, Alireza. 2021. „Oil cultures, world drama and contemporaneity: Questions of time, space and form in Ella Hickson’s oil.” *Textual Practice* 36/1: 1–37.
- Giannichi, Gabriella és Nigel Stewart. 2005. *Performing Nature*. Oxford: Lang.
- Gilbert, Helen. 2019. „Performing the Anthropocene.” In *Ecocritical Concerns and the Australian Continent*, szerk. Beate Neumeier és Helen Tiffin, 219-234. Lanham: Rowman and Littlefield.
- Haas, Elena. 2017. „Performative künstlerische Forschung. Das Potenzial von subjektiver Begegnung im öffentlichen Raum.” *Zeitschrift Kunst Medien Bildung*. Megtekintve: 2023. július 8. <https://zkmb.de/performative-kuenstlerische-forschung-das-potenzial-von-subjektiver-begegnung-im-oeffentlichen-raum/>
- Hecht, Susanne. 2017. „Lyrik polyglott.” Megtekintve: 2023. július 8. https://blogs.uni-bielefeld.de/blog/fsz/entry/lyrik_polyglott_5_6_18
- Hecht, Susanne. 2015. „Tzveta Sofronieva – Lesung.” Megtekintve: 2023. július 8. https://blogs.uni-bielefeld.de/blog/fsz/entry/tzveta_sofronia_lesung
- Hudson, Julie. 2020. *The Environment on Stage: Scenery or Shapeshifter?* London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429330735>

- Kershaw, Baz. 2007. *Theatre Ecology: Environments and Performance Events*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klein, Gabriele és Wolfgang Sting, szerk. 2007. *Performance. Positionen zur zeitgenössischen szenischen Kunst*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Kracht, Marcus. 2020. *Knowledge and Material Culture*. Budapest: L'Harmattan–Károli Books.
- Kracht, Marcus. 2012. „Wiederentdeckung der Demut.” Megtekintve: 2023. július 8. <http://wwwwhomes.uni-bielefeld.de/mkracht/html/handbuch.pdf>
- Lavery, Carl, szerk. 2019. *Performance and Ecology: What Can Theatre Do?* London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315149172>
- May, Theresa J. 2021. *Earth Matters on Stage*. London: Routledge.
- May, Theresa J. 2005. „Greening the theater: Taking ecocriticism from page to stage”. *Interdisciplinary Literary Studies* 7/1.: 84–103. <https://doi.org/10.4324/9781003028888>
- Moore, Jason W., szerk. 2016. *Anthropocene or Capitalocene? Nature, History, and the Crisis of Capitalism*. Oakland: Pm Press.
- Parham, John, szerk. 2021. *The Cambridge Companion to Literature and the Anthropocene*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peters, Sibylle. 2011. *Der Vortrag als Performance*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Read, Alan, 1995. *Theatre and Everyday Life: An Ethics of Performance*. London: Taylor & Francis.
- Rost, Norbert. 2015. „Ölpreisabsturz: Alles wieder gut?” Megtekintve: 2023. július 8. <http://wwwwhomes.uni-bielefeld.de/mkracht/vortraege/rost-vortrag.html>
- Schönbeck, Sebastian. 2019. “Return to the Fable. Rethinking a Genre Neglected in Animal Studies and Ecocriticism.” In *Texts, Animals, Environments. Zoopoetics and Eco-poetics*. Szerk. Middelhoff F., Schönbeck S., Borgards R., Gersdorf C., 111–125. Cultural Animal Studies. Vol 3. Freiburg i.Br.: Rombach.
- Stevens, Lara, Tait, Peta, és Denise Varney, szerk. 2017. *Feminist Ecologies: Changing Environments in the Anthropocene*. Cham: International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-64385-4>
- Udausendschön-Gay, Ulrich. 2010. „Der Fall als Fokus professionellen Handelns.” *ZfJ Mitteilungen* 2010/1: 42-44.
- Universität Bielefeld. “Über Zentrum für Ästhetik.” Megtekintve: 2023. július 8. <https://www.uni-bielefeld.de/uni/kultur-veranstaltungen/kultur/ueberuns/>
- Varney, Denise. 2022. „Caught in the Anthropocene: Theatres of trees, place and politics.” *Theatre Research International* 47/1: 7–27. <https://doi.org/10.1017/S030788332100047X>

- Wilmer, Steve és Karen Vedel. 2020. „Theatre and the Anthropocene: Introduction.” *Nordic Theatre Studies* 32/1: 1–5. <https://doi.org/10.7146/nts.v32i1.120400>
- Woynarski, Lisa, 2020. *Ecodramaturgies*. Cham: Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-55853-6>